

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
Факультет мистецтв імені Анатолія Авдієвського

СЕРГІЙ МАГЕРА: українська душа в оперних портретах

Навчально-методичний посібник
[Електронний ресурс]

*За загальною редакцією
професора В. І. Федоришина*

Київ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2022

УДК 78.071.2 Магера С.:784.2](075.8)
М 12

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського НПУ імені М. П. Драгоманова
(протокол № 6 від 21 лютого 2022 р.)*

Рецензенти: *В. П. Андрущенко*, член-кореспондент НАН України, академік Національної академії педагогічних наук України, доктор філософських наук, професор, Президент асоціації ректорів педагогічних університетів Європи, ректор Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;
З. М. Корінець, професор, народний артист України, генеральний директор – художній керівник Національного заслуженого академічного українського народного хору ім. Г. Верьовки.

***За загальною редакцією
професора В. І. Федоришина***

Колектив авторів:

*В. В. Буханєвич, І. В. Гожельник, А. В. Губа-Плоскіна, А. Т. Гудько,
Ю. М. Заболоцький, С. Г. Калантай, П. В. Кауров, А. В. Козир, О. А. Комаровська,
С. Ю. Коробецька, С. В. Магера, В. В. Марченко, К. В. Полянська, Т. Ю. Строгаль,
В. В. Ткачук, В. І. Федоришин.*

М 12 Сергій Магера: українська душа в оперних портретах :
навчально-методичний посібник [Електронний ресурс] / колектив авторів : В. В. Буханєвич, І. В. Гожельник, А. В. Губа-Плоскіна, А. Т. Гудько та ін. / за заг. ред. проф. В. І. Федоришина. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2022. – 112 с.

Навчально-методичний посібник містить нотні матеріали кращих оперних творів з репертуару співака Сергія Магери. Вокальні твори подано з методичними рекомендаціями в контексті інтегрального підходу їх вивчення на заняттях з виконавських та музично-теоретичних дисциплін різних кафедр мистецьких закладів освіти. Для бакалаврів, магістрів, викладачів, а також усіх, хто цікавиться світовим та вітчизняним оперним мистецтвом.

УДК 78.071.2 Магера С.:784.2](075.8)

© Буханєвич В. В., Гожельник І. В.,
Губа-Плоскіна А. В., Гудько А. Т. та ін., 2022
© Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, 2022

З М І С Т

<i>Передмова</i>	5
------------------------	---

Розділ 1

УКРАЇНСЬКА ДУША СЕРГІЯ МАГЕРИ

1.1. “Тобі, тобі, моя Вітчизно, у серці дзвонять голоси”	10
1.2. Степан Турчак та Сергій Магера: спогади про натхненну співтворчість	11

Розділ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

2.1. Міждисциплінарний підхід як прискорення траєкторії розвитку студентів закладів мистецької освіти	15
2.2. Використання вокально-педагогічного репертуару в процесі міждисциплінарної інтеграції	17
2.3. Основний музичний інструмент як засіб формування художнього образу в оперних творах	24
2.4. Робота зі струнною групою над звуковим втіленням портретно-емоційної характеристики персонажа	27

Розділ 3

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ВОКАЛЬНИХ ТВОРІВ З РЕПЕРТУАРУ СЕРГІЯ МАГЕРИ НА ЗАНЯТТЯХ З ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

3.1. Запорожець за Дунаєм Пісня Карася з опери С. Гулака-Артемівського “Запорожець за Дунаєм”	36
3.2. Наталка-Полтавка Пісня Виборного “Ой, під вишнею, під черешнею” з опери М. Лисенка “Наталка-Полтавка”	46

3.3. “Ой знати, знати” українська народна пісня.....	52
3.4. Тарас Бульба Пісня Тараса “Гей, літа орел” з опери М. Лисенка “Тарас Бульба”	56
3.5. Богдан Хмельницький Арія-оповідання Кривоноса “Тяжко, друзі, все повісти...” з опери К. Данькевича “Богдан Хмельницький”	67
3.6. Мойсей Арія Мойсея “Як зійшлися дерева на широких роздолі” з опери М. Скорика “Мойсей”	76
3.7. Опера “Фауст” Куплети Мефістофеля з опери Ш. Гуно.....	95
Перелік інформаційних джерел.....	107

Передмова

Аналіз тенденцій розвитку вітчизняної мистецької освіти свідчить, що у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва поки що традиційно переважає вузькоспеціалізований підхід викладання дисциплін, зміст яких часто не узгоджений між собою. Слабкий ідейний та змістовний зв'язок між навчальними дисциплінами гуманітарного, культурологічного, музично-теоретичного, художньо-естетичного, інструментально-виконавського циклів породжує серйозні проблеми й труднощі у формуванні універсальних та системних знань, умінь та навичок, розвитку продуктивного, самостійного мислення фахівців.

Сучасні проблеми підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, формування їхніх професійних компетенцій нерозривно пов'язані з ідеями інтеграції в освіті (інтеграція виступає як складне міждисциплінарне наукове поняття, що означає “об'єднання, відновлення, злиття в єдине ціле розрізнених частин”). У сфері музично-педагогічної освіти інтеграція виступає як процес, результатом якого виступає розвиток мистецької ерудиції, формування системних знань і практичних вмінь фахівців на основі взаємопроникнення елементів різних профільних дисциплін (міжпредметна інтеграція), наукових понять, методів і прийомів творчо-пізнавальної та виконавської діяльності.

Саме такий підхід може підготувати вчителя музичного мистецтва до широко-універсальної постановки та вирішення професійних і художньо-естетичних проблем, концентрації, переформатування та актуалізації власних знань, їх ефективного і мобільного використання у складних та постійно змінюваних освітніх умовах. Це також пов'язано з проблемами орієнтації особистості у багатовимірному

інформаційному просторі, тенденціями навчального перевантаження студентів, потребами в організації та застосуванні дистанційних форм навчання тощо.

Дослідники (Н. Гуральник, Р. Добровольська, О. Економова, М. Назаренко, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Соколова, В. Федоришин, Г. Шевченко та ін.) вважають, що впровадження інтегративного підходу в умовах професійної підготовки майбутніх учителів мистецтва може реалізовуватись у процесі налагодження інформаційної взаємодії у роботі викладачів провідних кафедр освітнього підрозділу; осмислення відомостей з різних навчальних предметів на засадах узагальненої постановки проблемних питань; певного змістового “зближення” та синтезування навчального матеріалу з різних дисциплін і осмислення його фахівцями в контексті художнього пізнання та виконавської інтерпретації мистецького твору; моделювання художньо-емоційних ситуацій на асоціативній основі; активізації особистісної та професійної рефлексії суб’єктів мистецької освіти; упровадження проєктивних, інтерактивних, проблемних, музично-аналітичних, самостійно-пошукових та інших методів освітньої діяльності студентів тощо.

Ідея інтеграції мистецької інформації на основі міждисциплінарного підходу у професійній підготовці фахівців музично-виконавського та музично-педагогічного профілю, як основна, простежується у матеріалах даного посібника. На прикладі вивчення студентами зразків вітчизняної та світової музичної культури автори демонструють перспективність та доцільність залучення різноманітної навчальної та самостійно здобутої інформації (історичної, філософської, музично-теоретичної, культурологічної та ін.) для створення в свідомості майбутнього фахівця цілісної художньої картини та формування його професійних компетенцій.

Методичні рекомендації створено на основі представленої методики комплексного музично-педагогічного та виконавського аналізу творів вітчизняної та

світової вокально-оперної спадщини з метою формування інтегративних художніх уявлень студентів у контексті таких загальнолюдських і мистецьких категорій, таких як: філософія буття і віри людини, героїзм, патріотизм, боротьба за ідеали, історична подія; епоха, стиль, жанр, музична драматургія, оркестровка, композиція, авторський почерк, виконавська манера тощо. Важливо відзначити музичну та художньо-естетичну цінність відібраних для опанування студентами творів, що представляють творчий доробок професійних українських композиторів (С. Гулак-Артемівський, М. Лисенко, К. Данькевич, М. Скорик), українську народну пісню “Ой, знати, знати” та всесвітньо відомий зразок європейської оперної культури – арію Мефістофеля Ш. Гуно.

Вибір музичного матеріалу посібника обумовлюється, з одного боку, факторами доцільності, поступового ускладнення та високого художньо-естетичного і смислового навантаження композицій; з іншого – педагогічними цілями і завданнями інтегрованого змісту навчально-виховної роботи. Авторами посібника пропонується принаймні тривекторний напрямок реалізації міждисциплінарного (інтегративного) підходу у вивченні студентами музичних творів і композицій:

1) спираючись на власний, багаторічний і плідний досвід роботи з симфонічним оркестром, В. Ткачук націлює на розгляд представлених творів з позицій диригента та рекомендує для створення цілісних уявлень про музичний твір використовувати методи розбору оркестрової партитури, історико-стильового та художньо-порівняльного аналізу та ін.

2) зважаючи на те, що переважна кількість представлених у посібнику арій є в репертуарі видатного українського співака Сергія Магери, автори пропонують на прикладі його творчості висвітлити особливості співацької манери, дослідити академічні традиції європейської та вітчизняної оперної школи, сформувані уявлення про роль і

значення вокальної культури для майбутнього вчителя музичного мистецтва;

3) студенти спрямовуються на комплексне осмислення усіх складових музичного змісту шляхом активізації пошуково-дослідницької діяльності та знаходження потрібної інформації з різних галузей знань: історії створення, драматургії та композиції, оркестровки і композиції, сюжетної лінії твору; інтонаційно-ритмічних, агогічних, теситурних та інших особливостей мелодики і гармонічного плану; емоційно-образного навантаження та способів передавання характеру персонажу засобами художньо-вокальної техніки та оркестрового виконавства.

Розділ 1

УКРАЇНСЬКА ДУША СЕРГІЯ МАГЕРИ

Портрет як узагальнений образ народу – один із превалюючих засобів характеротворення та ідентифікації нації в історичній ретроспективі. Його потенціал сприяє відтворенню характерних особливостей об'єкту, його почуттів, емоцій, думок. Образ українського народу, розкритий через призму характеру виконавця та його репертуар, органічно поєднався у творчості Сергія Магери.

У творчому репертуарі митця поряд із світовою класикою значне місце займає українська пісня та українська музика загалом. Українські пісні проходять через його серце і душу. Напевне це відчують і слухачі, яких зворушує виконання творів світової класики та кращих зразків українських народних пісень. Сергій Магера своїм виконанням закарбував українське мистецтво у просторі світової музичної культури.

Талант, працездатність, спостережливість та внутрішня культура, виховані його батьками та вчителями, вміння спілкуватися з друзями – відкрили для нього як малі концертні сцени, так і найбільші театри світу. Участь Сергія Магери у спільних творчих проектах з відомими диригентами та оперними співаками є свідченням поваги. З відкритим серцем дарувати людям звичайне слово, обрамлене нотною інтонацією і пережите власною емоцією – це є основний принцип життя та творчості Сергія Магери. Саме мистецтво філософії та філософія мистецтва підкреслюють основні цінності у спілкуванні людей у сучасному турбулентному світі.

Відповідальне ставлення до себе, свого таланту, усвідомлення високої місії, покладеної долею, – це саме те, що споріднює Сергія Магеру з постатями світового рівня.

Тетяна Строгаль

1.1. “Тобі, тобі, моя Вітчизно, у серці дзвонять голоси”

Ці рядки з поезії Максима Рильського суголосні і сучасній Україні – її боротьбі за світову Правду, і сподіванням людей, що своїм життям утверджують цю правду в тій сфері, де найкраще виявляють свій талант.

І це – про Сергія Магеру.

Лауреат численних міжнародних і всеукраїнських конкурсів, перемоги в яких – це прославлення України, її мистецтва, вокальної школи.

Володар дивовижного басу, що дарує слухачеві можливість почути широкий спектр прекрасних творів – оперних, камерних, народних.

Його серце сповнене безмежної любові до української пісні, яку чує весь світ!

Людяність – за високими смислами музичної інтонаційності.

Різні грані педагогічної творчості, в якій найголовніше – повага до вихованців, пріоритет навчити слухати себе і світ, переживати музику і зростати духовно – як особистість і, головне, як патріот; кожною клітинкою відчувати свою національно-культурну ідентичність і пишатися тим, що ти УКРАЇНЕЦЬ.

Це така проста і зрозуміла філософія життя. Проте за нею – боротьба цілих поколінь, в якій Музика – мистецтво, що здатне змінити світогляд. А голос – найдосконаліший музичний інструмент, бо не потребує посередників між космосом і серцем співака.

Ця ідея – стрижнева в книзі, яку тримає в руках читач. Розкривається вона цілісно, як цілісною є власне особистість: і глибокі питання особистісного розвитку, адже непересічна творчість митця завжди невід’ємна від цього; і роздуми стосовно багатогранної підготовки професіоналів-музикантів, причому не тільки співаків; і проблеми артистичної майстерності, що мають перебувати в полі уваги музиканта, тим паче оперного артиста; і аналіз репертуару майстра (лише частинки, бо інакше знадобилося

б декілька таких видань), і осмислення способів опанування серйозних музикантських проблем на прикладах деяких творів.

І в усьому – не пересічність особистості і унікальність таланту.

Оксана Комаровська

1.2. Степан Турчак та Сергій Магера: спогади про натхненну співтворчість

Працюючи з маестро Сергієм Ігоровичем Магєрою над творами, які вміщені у цьому посібнику, я був приємно вражений: учасники студентського симфонічного оркестру з великим захопленням реагували на мої зауваження та побажання соліста. Спільна атмосфера між студентською молоддю та виконавцем народної пісні – досвідченим, всесвітньо визнаним солістом оперної сцени – стає творчим середовищем навчального процесу. Саме це спонукало мене до включення у репертуарний доробок оркестру увертюри до опери Миколи Лисенка “Тарас Бульба”. Я з великою вдячністю долі згадую свої роки стажування у Київському академічному театрі опери і балету імені Тараса Шевченка.

Саме там на змістовних, емоційних репетиціях Степана Турчака – керівника мого стажування (сьогодні це Національна опера імені Т. Шевченка) – я готував себе до професійної діяльності як диригент. Прочитати нотний текст, написаний композитором, дає можливість аудиторна базова школа. Виконання задуму композитора забезпечує життєвий творчий досвід та спілкування з такими велетнями мистецького простору, як Степан Васильович Турчак. На його репетиціях я навчився читати не тільки нотну партитуру, задуману композитором, але й досягати результату через відтворення звуків музичних інструментів, правильно комунікуючи з артистами оркестру.

На репетиції увертюри до опери М. Лисенка “Тарас Бульба” Степан Васильович виходить за пульт, і після чіткого,

блискавичного ауфтакту маестро звучать потужні, закличні затактові квартові сигнали труб, продубльовані групами дерев'яних та струнних інструментів всього оркестру (f-moll). Як відлуння, на закличні трубні сигнали в нижньому регістрі відповідають інструменти мідної групи, підкріплені фаготами, контрафаготом, групою віолончелей, контрабасів та литавр. Звучання оркестру настільки злагоджене та потужне, що важко повірити в те, що це можливо навіть для музикантів дуже високого класу.

Оцей винятковий магічний дар С. Турчака заряджати виконавців величезною енергією з першої ноти будь-якої симфонії чи опери проявлявся протягом всього його творчого життя. С. Турчак оживляв музику, опрацьовану редакторами опери Л. Ревуцьким і Б. Лятошинським в характері народного багатоголосся. Могутня заклична інтонація в інтродукції Миколи Лисенка стала імпульсом, який нагадує про себе протягом всієї опери. Чотиритактова тема набуває далі значного розвитку, що зумовлює появу другої теми пісенного типу (1 такт до ц. 20). Мелодія її широко-епічна, розспівна, ллється наче повноводний потік могутньої ріки.

Диригентськими жестами Степана Васильовича вимальовувались картини нотного звучання, які відтворювали задум композитора. Він геніально, на одному диханні, дуже гармонійно проводив перехід із закличних сигналів на тему побічної партії. В його руках ця тема звучала надзвичайно проникливо, відтворюючи характер, близький до “жалісливого” звучання народних дум. Далі звучить досить великий епізод розробкового характеру (ц. 30). Затактові квартові трубні сигнали, що складають її найважливішу рису, творять гостре героїко-драматичне начало музики.

Ці інтонації лягли в основу провідного лейтмотиву опери. В чотиритактних епізодах (з 1 такту до ц. 50 і з 3 такту ц. 55) з'являються елементи третьої теми на мелодію пісні “Засвіт встали козаченьки”. За мелодичним малюнком вона дуже видозмінена, тонально нестійка: ледь помітні контури оспівування квінтового тону, спочатку в тональностях d-moll, а потім в c-moll. С. Турчак, диригуючи енергійним жестом правої руки, домагався в оркестрі

надзвичайної чіткості нестримного руху вперед, зорово відображаючи козацькі батальні атаки. За допомогою пластики лівої руки, Степан Васильович поступово нагнітав звучання оркестру, яке переростало в могутню, найвищу хвилю кульмінації, на гребені якої з'являються інтонації як з початкової теми, так і з наступної. В момент кульмінації виростає перша тема в сигнальних акордах трьох труб, підкріплених октавами груп 1-х, 2-х скрипок та альтів (ц. 100). Вона втілює силу, могутність і волю. Це своєрідна реприза (ре мінор, початок твору – фа мінор).

Але найменша за розмірами перша тема знову переростає в елемент розробкового характеру. В 4 такті ц. 105 на тлі тимчасового затишшя у флейт і кларнетів знову фрагментально з'являються двотактові контури пісні “За світ встали козаченьки”, а в 2 такті ц. 110 цей фрагмент вже звучить на малу терцію вище. Ці фрагменти є передвісниками заключного апофеозу увертюри. За законами музичної драматургії С. Турчак виважено входив в останню фазу розробки увертюри, а саме: використовуючи всі ресурси майстерної оркестровки трьох музичних геніїв – М. Лисенка, Л. Ревуцького та Б. Лятошинського, – після шаленого швидкого темпу, включаючи почергово вступи всіх груп музикантів, він нестримно, поступово заповільнював темп і з *piano* на *roco crescendo* підводив їх до найвищої вершини загального звучання оркестру. Коли оркестр в своїй грі доходив до самої крайньої межі звучання, Степан Васильович своїми жестами несподівано різко обривав цей шквал звуків.

На якусь мить в залі западала тиша. Всі хто був у залі затамовували подих і, дочекавшись ауттакту, маестро на видиху спільно з оркестром всією своєю могутністю брали перший акорд непереможної, апофеозно-героїчної історичної пісні “Засвистали козаченьки” (“За світ встали козаченьки”). Спочатку музика звучала як похідний марш та поступово темп розширювався, передаючи її урочистий характер і підсумовуючи попередній розвиток музичного твору.

Працюючи над художнім образом Тараса Бульби, Сергій Магера неодноразово аналізував фільми, в яких були відображені фрагменти репетицій та концертного виконання самої увертюри під

орудом Степана Турчака. Оця атмосфера творчих репетицій є наочним емоційним методичним посібником у формуванні студентської молоді – майбутніх діячів мистецької освіти. Він намагався вникнути в саму суть методу, за допомогою якого маестро добивався вражаюче-ефективного результату в роботі з солістами, хором та оркестром. Володіючи винятковими голосовими даними, Сергій Магера відтворював надзвичайно переконливий образ народного ватажка, який своєю патріотичною любов'ю до України надихає все козацтво Запорізької Січі на боротьбу з ворогом. Загалом, бас Сергія Магери відзначається надзвичайно багатоманітною палітрою тембральних фарб, широким мелодизмом, сповненим драматизмом і відтворенням найніжніших, тонких нюансів такої величної постаті, як Тарас Бульба. Зміст увертюри впливає з характеру музичних тем – це заклик, боротьба і перемога.

*Зі спогадів В. Ткачука про стажування
в Київському академічному театрі опери та балету
імені Т. Г. Шевченка*